

Eva Meijer

Antropofascisme

Voorbij de echte mens

Essay

Cossee
Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij Cossee, Amsterdam. Ook tekst- en datamining van deze uitgave is zonder schriftelijke toestemming van de uitgeverij niet toegestaan.

© 2026 Eva Meijer

en Uitgeverij Cossee bv, Amsterdam

Omslagontwerp © Irwan Droog

Auteursfoto © Marcel Molle

Typografie binnenwerk Perfect Service, Reeuwijk

Druk Wilco bv, Amersfoort

ISBN 978 94 6452 309 6 | NUR 323

E-ISBN 978 94 6452 309 6

Inhoud

De antropofascistische mens	9
De echte mens staat boven de andere dieren	25
Denken in relaties	49
Soortialisering	75
Het queeren van de antropofascistische mens	88
Het land leren delen	108
De antropofascistische mens voorbij	137
Toegift: Ik wil de kinderen horen	149
Verantwoording	153
Eindnoten	154

Voor Zmeu, mijn voorbeeld

De antropofascistische mens

Eind december 2025 zie ik een filmpje op de site van de NOS met als titel: ‘Mee op jacht naar wild vlees, dat steeds populairder wordt’.¹ Het zal toch niet, denk ik, maar het zal wel. Een verslaggever van de NOS, de omroep die ons allemaal zou moeten vertegenwoordigen, vergezelt eerst een jager – een eufemisme voor iemand die voor de lol niet-menselijke dieren doodschiet – en spreekt daarna met een welgesteld wit echtpaar van middelbare leeftijd dat graag lichaamsdelen van dode dieren in een pan bakt en opeet. In het bijbehorende nieuwsbericht lees ik dat ‘wild van de jacht’ steeds populairder wordt in Nederland, terwijl de totale consumptie van dode dieren in 2025 iets daalde.² De vrouw van het echtpaar zegt dat ze graag dieren eet die een gezond leven hebben geleid. De verslaggever verbetert haar en noemt het een ‘goed leven’, wat ze herhaalt, terwijl zij in eerste instantie aan haar eigen gezondheid dacht. Het item is een reclamefilmpje voor de jacht, vermomd als nieuws.

Rond dezelfde tijd lees ik in NRC een groot interview

over de Dolle Mina's met Sia Herminades, een filmmaker. Deze feministische actiegroep werd in 2025 na een decennialang hiaat nieuw leven ingeblazen omdat vrouwenrechten die voor altijd verworven leken op de tocht staan. Hermanides noemt in het interview onder andere de loonkloof, de onveiligheid van vrouwen op straat, de hernieuwde discussie over abortus en de vrouwenhaat van manfluencers zoals Andrew Tate als redenen om in actie te komen.

Deze twee fenomenen lijken op het eerste gezicht misschien weinig met elkaar te maken te hebben – een romantische behoefte aan een bepaald soort voedsel lijkt haar oorsprong te vinden in het domein van de smaak, een andere sfeer dan de erosie van vrouwenrechten. Maar beide ontwikkelingen hangen samen met een nieuw soort politiek, dat al een tijdlang in opmars is en wereldwijd in een stroomversnelling raakte sinds de herverkiezing van Donald Trump als president van de Verenigde Staten in 2024.

In onze tijd ziet fascisme er anders uit dan in de vorige eeuw. Er is nog steeds sprake van autoritair leiderschap – denk aan Trump, of Geert Wilders in Nederland – maar veel elementen die het hedendaagse fascisme karakteriseren zijn gevormd door relatief nieuwe sociale fenomenen die het dagelijks leven van veel mensen bepalen. Propaganda wordt niet zozeer door regeringsleiders van bovenaf opgedrongen, maar gecreëerd door een amalgaam van actoren in de politiek en media. Zo

beïnvloeden sociale media in combinatie met een toenemend consumentistische levenshouding wat mensen denken en hoe ze met elkaar spreken. Grote tech-bedrijven bepalen via algoritmes welk nieuws mensen tot zich nemen, wat democratische vrijheden zoals de vrijheid van meningsvorming bedreigt, en de pers beïnvloedt. Twijfel aan de wetenschap maakt ook deel uit van hedendaagse propaganda en verzwakking van democratische instituties; denk bijvoorbeeld aan de anti-wetenschappelijke houding van bepaalde politici tijdens de coronapandemie. Politiek, media en kennisproductie zijn in de afgelopen decennia op een nieuwe manier vermengd geraakt. Economische belangen zijn in deze vermenging bepalender dan democratische waarden als vrijheid en gelijkheid, die ook worden ondermijnd door populistische narratieven die gericht zijn op wij-zij-denken en het creëren van angst, zoals bijvoorbeeld voor vluchtelingen die Europa zouden overspoelen. De verzwakking van democratische waarden en instituties wordt actief bevorderd door extreemrechtse politici, maar dat is alleen mogelijk omdat de publieke sfeer ook aan erosie onderhevig is, waaronder het onderwijs, de journalistiek en het publiek debat.

Nieuwe fascistische tendensen vergroten langzaam hun grip op westerse samenlevingen. Haat en geweld tegen groepen mensen neemt toe, zoals tegen de vluchtelingen die ik al noemde, maar bijvoorbeeld ook queer personen. En niet alleen tegen mensen. Politiek geweld

treft niet-menselijke dieren en andere niet-menselijke aardbewoners ook, en dat geweld heeft in onze tijd ook een specifieke vorm. Ik noem de ideologie die het leven in veel samenlevingen steeds sterker beïnvloedt daarom antropofascisme, een samentrekking van antropocentrisme en fascisme.

Hiërarchisch antropocentrisme

Veel denkers buigen zich sinds de tweede presidents-termijn van Trump, en in mindere mate de opkomst van extreemrechts in Nederland en andere Europese landen, over de teloorgang van democratische waarden, praktijken en systemen in Europa en de vs. Maar bij het gros van de analyses gaat het vooral of zelfs uitsluitend om mensenpolitiek en mensenrechten. Hetzelfde zie je in links activisme: nadat klimaatactivisme eind jaren tien op de kaart werd gezet door Fridays for Future en Extinction Rebellion en veganisme wereldwijd groeide, gaat de aandacht nu naar mensen. Meer aandacht voor mensenrechten is natuurlijk terecht: vrouwen-, trans- en homorechten staan op de tocht, er is ook in Nederland in toenemende mate sprake van xenofobie, antisemitisme en islamofobie.

Deze focus op mensen is echter gewelddadig en incompleet. Niet-menselijke dieren worden nog steeds in almaar groeiende aantallen vermoord in de vee-industrie, gebruikt als proefdieren en op andere manieren door mensen aan zich onderworpen. Hun leefwerelden

worden in toenemende mate vernield door menselijk handelen (direct of indirect door de klimaatcrisis). Deze wezens zijn belangrijk in en om zichzelf. Maar wie zich alleen op mensen richt vertelt ook niet het hele verhaal over menselijke onderdrukking.

Er zijn allerlei dwarsverbanden tussen soortisme – de vorm van discriminatie die voortkomt uit antropocentrisme – en discriminatie van groepen mensen. Sommige mensen worden als dierlijker of ‘dichter bij de natuur’ beschouwd dan andere – zoals vrouwen of Zwarte mensen.* Het vergelijken van groepen mensen met ratten, koeien, varkens of honden is een ontmenselijkende techniek die werkt omdat andere dieren als minderwaardig worden gezien. Tegelijkertijd wordt de vermeende minderwaardigheid van niet-menselijke dieren hierdoor ook benadrukt, wat beïnvloedt hoe mensen hen zien en behandelen.

Vanwege deze dwarsverbanden en connecties wordt er de laatste tijd in het kritische dierendenken gesproken over ‘hiërarchisch antropocentrisme’.³ Antropocentrisme is niet zozeer een binaire ideologie die ‘mensen’ superieur acht aan ‘dieren’, zoals het vaak wordt omschreven, maar een cultureel bepaald hiërarchisch

* Ik ga hier in de volgende hoofdstukken dieper op in, maar lees bijvoorbeeld Carol Adams en Lori Gruen over parallellen tussen de onderdrukking van vrouwen en niet-menselijke dieren, Aph en Syl Ko en Bénédicte Boisseron over de verhouding tot anti-Zwart racisme en verdierlijking, en Sunaura Taylor over de bindingen tussen validisme en soortisme.